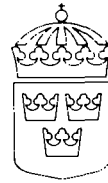

Näringsutskottets betänkande

1986/87:2

om monopolism inom livsmedelsindustrin

NU
1986/87:2

Ärendet

I detta betänkande behandlas motion 1985/86:N304 av Lars Werner m. fl. (vpk), såvitt gäller hemställan (2) att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motion 1985/86:Jo258 anförs om att monopolism inom livsmedelsindustrin bör bekämpas.

Sammanfattning

En utredning om konkurrensförhållanden inom livsmedelsindustrin pågår. Med hänvisning härtill avstyrker utskottet ett motionsyrkande (vpk) om åtgärder mot monopolism inom denna bransch.

Motionen

Den återopade huvudmotionen, 1985/86:Jo258, har rubriken Livsmedelspolitiken. Den berör en rad olika frågor inom detta område. Flertalet yrkanden i motionen har tagits upp i jordbruksutskottets betänkande JoU 1985/86:24. Även motion 1985/86:N304 har delvis – efter yttrande av näringsutskottet (NU 1985/86:8 y) – behandlats där. Det återstående, nu aktuella yrkandet i den sistnämnda motionen har följande innebörd. De stora grossistföretagen inom dagligvarusektorn styr livsmedelsteknologin och matkvaliteten, anför det. I anslutning till ett näringspolitiskt program som Svenska livsmedelsarbetareförbundet har framlagt kräver motionärerna att livsmedelsindustrin skall decentraliseras så att den blir mindre sårbar. En regional spridning skall möjliggöra fortsatt självförsörjning, garantera sysselsättningen inom branschen samt medverka till vidgat yrkeskunnande och bättre arbetsvillkor. Motionärerna påtalar att privata svenska och utländska kapitalägare – bland vilka Volvo-Beijer-koncernen och ett antal multinationella företag nämns – äger betydande delar av den svenska livsmedelsindustrin. De pekar på livsmedelsindustrins samarbete med verkstadsindustrin och menar att maskinleverantörerna påverkar utvecklingen inom livsmedelssektorn på ett avgörande sätt. Alfa Laval, Tetra Pak och PLM är företag som nämns i detta sammanhang. Den kemiska industrin, kännetecknad av maktkoncentration och dominans av multinationella intressen, tillskrivs också stort inflytande. Motionärerna finner att ett fåtal stora maktgrupper har framkallat en snabb utveckling mot högteknologisk produktion, stordrift och specialisering. Små

och medelstora företag slås ut i snabb takt. Dessa tendenser betecknas som farliga i regionalpolitiskt avseende och med hänsyn till Sveriges nationella oberoende.

NU 1986/87:2

Pågående utredning

Regeringen beslöt den 18 juni 1986 att en särskild utredare skulle tillkallas för att utreda konkurrensförhållanden och prisbildning inom livsmedelsindustrin och livsmedelshandeln. Jordbruksminister Svante Lundkvist har gett uppdraget till generaldirektör Lars Hillbom, statens pris- och kartellnämnd.

I direktiven för utredningen (dir. 1986:22) anges i huvudsak följande bakgrund för beslutet om utredning.

Ett delmål för livsmedelspolitiken är att konsumenterna skall få tillgång till livsmedel av god kvalitet till rimliga priser. För att detta konsumentmål skall kunna uppfyllas är det nödvändigt med en rationell produktion i livsmedelskedjans alla led. Priserna på livsmedel har särskilt under 1980-talet ökat mer än den allmänna prisnivån, vilket är tvärtemot vad som har gällt för flertalet andra OECD-länder. Jordbruksledets andel av de totala livsmedelskostnaderna minskar.

Genom utvecklingen inom livsmedelshandeln mot en koncentration till tre stora block (ICA, KF och Dagab) har handeln fått stora möjligheter att påverka utvecklingen inom industrin. Om beslutsfattandet i inköps- och marknadsföringsfrågor centraliseras blir dessa möjligheter ännu större.

1983 års livsmedelskommitté – vars huvudbetänkande är (SOU 1984:86) Jordbruks- och livsmedelspolitik – lämnade vissa uppgifter om effektiviteten i industri- och handelsleden. Kommittén ansåg att livsmedelsindustrin i stort sett skulle klara sig bra vid en internationell jämförelse. Det material som hade tagits fram gav dock inte underlag för några bestämda slutsatser om företagen i tillräcklig utsträckning tagit till vara de möjligheter som funnits att effektivisera verksamheten.

Livsmedelskommittén har kartlagt och delvis analyserat pris- och konkurrensförhållandena inom livsmedelsindustri och handel. När det gäller prisutvecklingen redovisades de faktorer som bidragit till höjningarna av livsmedelspriserna under åren 1977–1983. Utredningar avseende livsmedelsindustri och handel och analys av pris- och konkurrensförhållandena genomförs fortlöpande av statens pris- och kartellnämnd och näringsfrihetsombudsmannen.

Inom livsmedelsproduktionen är mindre företag med sin lokala förankring ofta en betydelsefull faktor för möjligheterna att tillgodose anspråk på färskhet och variation i utbudet. Under en följd av år har antalet arbetsställen inom livsmedelsindustrin minskat; antalet har halverats sedan år 1965. Även denna utveckling har betydelse för konkurrens och prisbildning.

Utredningsuppdraget definieras i direktiven på följande sätt:

Med utgångspunkt i tillgängligt material och de kompletteringar som kan behövas bör den särskilde utredaren närmare analysera de faktorer som har betydelse för prisutvecklingen på livsmedel. Uppgifter om internationella förhållanden bör även ligga till grund för analysen.

Utredaren bör analysera hur ägarkoncentrationen och den geografiska koncentrationen inom livsmedelsindustrin och livsmedelshandeln påverkar konkurrens, pris- och kostnadsutveckling samt livsmedelskvaliteten.

Utredaren bör på motsvarande sätt som för industri- och handelsleden analysera vilka effekter koncentrationen inom insatsvaruledet har för konkurrens och prisbildning.

Utredaren bör analysera lantbrukskooperationens dominerande ställning inom livsmedelsindustrin och inom tillverkning och distribution av insatsvaror till jordbruket. Vidare bör utredaren analysera pris- och konkurrens effekter av att handeln i hög grad är koncentrerad till de tre stora blocken ICA, KF och Dagab.

Utredaren bör närmare analysera utvecklingen av insatsvaru-, producent-, industri- och handelsledens andelar av konsumentpriset och söka särskilja och utvärdera de förhållanden som har medfört förändringar av andelarna. En annan fråga av särskilt intresse i detta sammanhang är hur kostnadsförändringar i det jordbruksprisreglerade ledet förs vidare i industri- och handelsleden till konsumenten. Förhållandet mellan enskilda varors marginaler och resp. varas faktiska kostnader bör granskas. Utredaren bör också behandla de marknadsföringsmetoder och former för priskonkurrens som tillämpas och belysa deras konsekvenser för konsumenterna bl. a. effekterna på livsmedelskvaliteten.

Utredaren bör mera ingående belysa effektiviteten i industri- och handelsleden. Sambandet mellan effektivitetsutvecklingen och utvecklingen av ledens andel av konsumentpriset bör analyseras. Utredaren bör vidare föreslå hur det statistiska underlaget kan förbättras så att det blir möjligt att framöver erhålla en tillfredsställande bild av effektivitetsutvecklingen.

Med utgångspunkt i livsmedelskommitténs undersökningar bör utredaren närmare analysera effekterna för pris- och konkurrensförhållandena i industri och handel av jordbruksprisregleringens utformning.

Utredaren skall redovisa sina slutsatser och förslag senast den 30 september 1987.

Utskottet

Det yrkande i motion 1985/86:N304 (vpk) som behandlas här går ut på att staten skall vidta åtgärder mot monopolism inom livsmedelsindustrin. Motionärerna ser kritiskt på vissa privata – svenska och utländska – företags roll inom branschen; lantbrukskooperationens ställning diskuterar de inte. Den utveckling mot stordrift och specialisering som motionärerna reagerar mot innebär enligt deras bedömning också att matkvaliteten försämrats.

Sedan motionen väcktes har regeringen, såsom framgår av den föregående redogörelsen, föranstaltat om en utredning av konkurrensförhållanden och prisbildning inom livsmedelsindustrin och livsmedelshandeln. I direktiven framhävs bl. a. frågan om hur strukturutvecklingen inom branschen påverkar livsmedelskvaliteten.

Utskottet finner att motionärernas önskemål sålunda till väsentlig del är uppfyllt och att motionen inte ger anledning till någon särskild åtgärd.

Utskottet hemställer

NU 1986/87:2

att riksdagen avslår motion 1985/86:N304 yrkande 2.

Stockholm den 23 oktober 1986

På näringsutskottets vägnar

Nils Erik Wååg

Närvarande: Nils Erik Wååg (s), Christer Eirefelt (fp), Rune Jonsson (s), Ivar Franzén (c), Wivi-Anne Radesjö (s), Sten Svensson (m), Birgitta Johansson (s), Hadar Cars (fp), Reynoldh Furustrand (s), Nic Grönvall (m), Elving Andersson (c), Göran Magnusson (s), Erik Holmkvist (m) och Leo Persson (s).